

Pahoittelutrendi ja Suomi

Julkiset valtiovallan toimesta esitetyt pahoittelut ja anteeksipyyntöt muodostavat yhden trendin nykyisessä maailmanpolitiikassa. Anteeksipyyntöjä esitetään (esim. Yhdysvallat ja julmuudet Abu Graibin vankilassa Irakissa) ja niitä vaaditaan (esim. kasvavat vaateet Turkkiä kohtaan, että se myöntäisi armenialaisten kansanmurhan).

Suomalaiseen politiikkaan tämä trendi ei kuitenkaan tunnu istuvan. Anteeksi pyytämisen tai anteeksipyyntöön vaatimisen vaikeus kertoo poliittisesta kulttuuristamme. Tuntuisi esimerkiksi vaikealta kuvitella valtiojohton vaativan Venäjältä anteeksipyyntöä partisaanien tekosista. Samalla tavalla epätodennäköiseltä vaikuttaisi tilanne, jossa Suomi pyytäisi julkisesti anteeksi saamelaisten kohtelua tai venäläisten kohtelua Itä-Karjalan vankileireillä. Anteeksipyyttämistavan yleistymisen ei koeta koskettavan Suomea.

Suomi pahoittelee pääsääntöisesti sellaisia kauheuksia, joihin se itse ei ole vaikuttanut (esim. syyskuun 11.). Maamme julkisessa kielenkäytössä anteeksipyyttäminen liittyykin etupäässä humanitarismiin, myötätuntoon kaukaisia toisia kohtaan. Anteeksiantaminen osoittaa omaa armeliaisuutta ja sitä voi pitää yhtenä arvovaltapolitiikan muotona. Valtiojohto on esimerkiksi vaatinut köyhimpien maiden velkojen anteeksiantoa. Sisäpolitiikassa tähän teemaan liittyy myös julkinen keskustelu laman aikana velkaantuneiden velkojen anteeksiannosta, joskin tässä yhteydessä korostuu ilman omaa syytään tai ikään kuin vahingossa velkaloukkuihin jääneiden kohtalo. Anteeksianto edellyttää kohteeltaan syyntakeettomuutta, viattomuutta, kiitollisuutta ja käyttäytymismuutosta.

Anteeksipyyttämisen ja pahoillaan olemisen politiikka liittyy usein historiallisten julkimuksien oikaisuun. Totuuskomissiot ilmiönä liittyvät tähän yhteyteen. Taustalla on oletus, että menneisyyden vääryydet ja haamut kummittelevat ja tekevät nykytilanteen vaikeammaksi ja turvattomaksi, ja että ne näin ovat osa nykyhetkeä kätketyssä, mutta pahanlaatuisessa muodossa. Totuuskomissioiden tarkoituksena onkin tuoda esiin maton alle lakautetut kohtalot ja saada aikaan sopiminen, ainakin symbolisella tasolla. Näin niiden katsotaan edesauttavan yhteisön eheytymistä. Totuuskomissioiden yleinen muoto on julkinen tilanne, jossa jokin osapuoli pyytää aikaisempia tekojaan anteeksi: valtaa pitäneet pyytävät anteeksi rooliaan lähihistorian julmuuksissa, kun taas nykypoliitikot pahoittelevat tapahtumia, joihin he itse eivät konkreettisesti olleet osallisia. Nämä syyllisyyden julkiset spektaakkelit kertovat osaltaan valtion kokonaisvaltaistumisesta. Tämän hetken valtio kokee vastuuta hyvinkin etäisistä tapahtumista. Samalla se pyrkii määrittelemään yhteisönsä mahdollisimman laajasti ottamalla mukaan vähemmistöt ja vallan ulkopuolella olleet.

Anteeksipyyttämistä ja menneiden pahuuksien tunnustamista vaikeuttaa hyvittämisvaateiden olemassaolo. Presidentti Jeltsinin pahoittelu Neuvostoliiton sotatoimista Suomea kohtaan toisen maailmansodan aikana johti joillakin tahoilla Suomessa odotuksiin, että Venäjä tekisi jotain asian korjaamiseksi ja kärsimysten hyvittämiseksi. Samalla taval-

la Suomessa koetaan, että saamelaisvähemmistön kokemien kärsimysten selkeä tunnustaminen ja pahoittelu saattaisi johtaa materiaalisen hyvityksen oikeutettuun vaateeseen.

Anteeksipyyttämisen trendi maailmalla on tulkittavissa uudenlaisen poliittisen kulttuurin yleistymiseksi. Tähän kulttuuriin liittyy valmius ilmaista pahoittelua, jota usein perustellaan sosiaalisen inklusion tärkeydellä; aikaisemmin marginaalisia ryhmiä hyväksytään poliittiseen tilaan tunnustamalla heidät anteeksipyyntömuodossa. Tämän ilmiön leviäminen liittyy uusien ryhmien kykyyn ilmaista omaa ääntään ja heidän identiteettien vahvistumiseen. Ehkäpä Suomi on siinä määrin homogenisoinut yhteiskunta, ettei pahoittelupuhe täällä tarjoa sen suurempaa eheytyksen väylää. Toisaalta saattaa olla niin, ettei Suomessa ole vielä kypsyttä muiden identiteettien tunnustamiselle. Kansallisen identiteetin hauraus saattaa näyttytyä tarpeena vähätellä vastuuta menneestä.

Minneapolisissa 1.3.2007

MIKA AALTOLA